

Novinarska konferenca

Izšla sta 4. in 5. zvezek Slavistične knjižnice.
To sta knjigi dr. Zoltana Jana
Poznavanje slovenske književnosti v Italiji po letu 1945
in
Cankar, Kosovel, Zlobec in Ljubka Šorli pri Italijanih.

Sodelujeta:
dr. Zoltan Jan, avtor in Rok Kvaternik, glavni direktor Založbe Rokus.

Torek, 9. oktobra 2001 ob 13. uri, Kavarna Evropa, Slovenska cesta 47, Ljubljana.

Za dodatne informacije pokličite 01/ 520 1774
(Anuša Gaši, odnosi z javnostmi) ali pišite na anusa@rokus.com.

4. in 5. zvezek Slavistične knjižnice sta knjigi dr. Zoltana Jana *Poznavanje slovenske književnosti v Italiji po letu 1945* ter *Cankar, Kosovel, Zlobec in Ljubka Šorli pri Italijanih*.

Ljubljana, 9. oktobra 2001: Založba Rokus je v sodelovanju s Slavističnim društvom Slovenije v ponovo oživljeni zbirki Slavistična knjižnica izdala 4. in 5. zvezek. Knjigi literarnega zgodovinarja dr. Zoltana Jana se ukvarjata s poznavanjem slovenske književnosti v Italiji. Prva se osredotoča na **poznavanje slovenske književnosti** po letu 1945, druga pa raziskuje recepcijo štirih slovenskih avtorjev (Ivana Cankarja, Srečka Kosovela, Cirila Zlobca in Ljubke Šorli), vsebuje pa tudi izčrpno **bibliografijo** vseh objav o slovenski književnosti **v Italiji po drugi svetovni vojni**.

Knjigi povzemata obsežno raziskavo, s katero je dr. Zoltan Jan želel ugotoviti, katera slovenska leposlovna dela so med polstoletnim obdobjem po drugi svetovni vojni imela v Italiji določen odmev. Upošteva, kako jih je tamkajšnja publika razumela in kako je slovenska javnost dojemala njeno zanimanje, kar zaradi različnosti obeh narodov, njune kulturne in duhovne podobe odpira pomembne problemske sklope.

Izčrpen pregled dosedanjih obravnav slovenske književnosti v Italiji je razdeljen na tri dele: poleg strokovnih poročil o odmevih slovenske književnosti v Italiji vključuje tudi publicistične članke in ter predstavitev tamkaj nastalih slovenističnih študij. Zgodovinski pregled je izhodišče za vprašanja, na katera skuša odgovoriti analiza obsežnega literarnozgodovinskega gradiva, ki poleg samostojnih knjižnih objav prevodov obsega množico delnih prikazov slovenske književnosti, ki je sistematizirano v treh temeljnih kategorijah. V prvo so vključeni prevodi leposlovja za mlade bralce, ki izgubljajo značilnosti nacionalne književnosti, ko jih na prostem tržišču prodajajo s pričakovanimi knjigotrškimi uspehi tudi velike italijanske založbe. V drugi skupini so predstavljene

različne antologije, izdane zaradi prepričanja, da je slovenska književnost v Italiji premalo ali pa sploh ni poznana. Tretja skupina je večja, kot se običajno misli, in vključuje samostojne knjižne objave posameznih slovenskih pesnikov in pisateljev, medtem ko dramatik domala niso prisotni. Presenečajo v Sloveniji dokaj marginalni ustvarjalci in odsotnost nekaterih, za katere bi pričakovali zanimanje italijanske publike.

Uveljavljanju najprodornejšim ustvarjalcem - *Ivanu Cankarju, Srečku Kosovelu, Cirilu Zlobcu in Ljubki Šorli* - je namenjena še dodatna pozornost v analizah, ki so objavljena v drugi knjigi, kjer najdemo tudi izčrpen bibliografski pregled italijanskega gradiva o slovenski književnosti.

Cene knjig in kompleta:

Zoltan Jan: Poznavanje slovenske književnosti v Italiji po letu 1945

4.968,00 tolarjev,

Zoltan Jan: Cankar, Kosovel, Zlobec in Ljubka Šorli pri Italijanih ter bibliografski dodatek **4.968,00 tolarjev** in

Komplet 4. in 5. zvezek Slavistične knjižnice knjig (Zoltan Jan: Poznavanje slovenske književnosti v Italiji po letu 1945 in Zoltan Jan: Cankar, Kosovel, Zlobec in Ljubka Šorli pri Italijanih ter bibliografski dodatek) **8.560,00 tolarjev.**

Iz recenzij:

Akademik Ciril Zlobec:

Najbrž nisem eden najbolj površnih poznavalcev vprašanj, ki jih Zoltan Jan obravnava v svojih razpravah, in vendar moram priznati, da me je z njimi več kot samo presenetil: v njih je zbrano tako rekoč vse, kar sodi v ta okvir, mnogo več, kot bi bilo dovolj za še tako skrbno razpravo. Hkrati si je avtor - eden redkih Slovencev - privoščil trezno distanco do predmeta svoje analize. Tako ima delo dvojno vrednost: je nadvse izčrpen in zanesljiv popis pisateljev in njihovih del, ki so deloma ali v celoti izšla v italijanskem prevodu, hkrati pa jih avtor ves čas umešča v širši kontekst italijanskega kulturnega prostora, ki je do kulture in umetnosti, svoje in tuje, enako benevolenten kot ravnodušen, vsekakor pa v njej ne išče in ne najde tistih dodatnih zunajliterarnih konotacij, nacionalnih, državotvornih in drugih vsebin ter sporočil in vrednot, kot jih navadno iščemo in najdemo Slovenci. Vsaj doslej.

Zbrane razprave ponujajo dvojno branje: so sistematično urejen in vseskozi pregleden zbir podatkov, po katerih bo posebej lahko segel vsak, ki ga naša (ne)navzočnost v Italiji tako ali drugače zanima, in to ne samo v ozkem literarnem smislu, ampak tudi z vidika civilizacijskih razlik, ko bralski in kritiški interesi ne tečejo zmerom vzporedno, prav tako pa se v odnosu do literature vselej ne prikrivajo vrednostni kriteriji, ki se nam, Slovencem, mnogokrat zdijo evropski, univerzalni. Zoltan Jan ne presoja odmevnosti slovenske literature v Italiji samo po tem, kolikokrat je bil preveden in objavljen kak Slovenec, ampak ob takšno informacijo zapiše tudi oceno o tem, kdaj in v kolikšni meri sta bila, kadar sta bila, kaka knjiga ali avtor učinkovita, sodeč po zanimanju bralcev in tehtnosti kritiškega pisanja o njiju. Spoznanja so kritična, streznitvena, za tiste (ne tako redke), ki vidijo v vsakem prevodu, tudi če je izšel v Ljubljani, pomembno nacionalno afirmacijo, že kar porazna. Pisec objektivno ugotavlja samozadostnost italijanske (kot vse zahodne) literature, ki odpira svoj trg in je morda celo odprta za tuje vplive praviloma le pri svetovno odmevnih avtorjih, ti pa so, spet praviloma, predstavniki velikih narodov. Majhni narodi ostajajo, tudi s svojo literarno ponudbo, na obrobju. Tako tudi slovenski avtorji, prevedeni v italijanščino.

Akademik prof. dr. Boris Paternu:

Od dosedanjih razprav in člankov, ki obravnavajo vprašanja recepcije slovenske književnosti v italijanskem kulturnem prostoru in jih avtor upošteva, se pričujoče delo loči po večji gradivski obsežnosti, široki razpravljalni opisnosti in želji zajeti celoto vse do podrobnosti; to celoto pa umestiti v razvidne, od zunaj determinirane, se pravi sociološko in kulturnopolitično pogojene recepcijske procese, značilne za srečavanje slovenske književnosti s povojno Italijo.

V ospredju so pragmatične kategorije recepcijskega dogajanja: kot so vprašanja književne (oz. prevodne) proizvodnje in distribucije, knjižnega trga in kroga bralcev, kar je do neke mere oprto na pozitivistično sociologijo književnosti (npr. R. Escarpit). Razmeroma močno je pri obravnavanju recepcije izpolnjen prostor literarne kritike in recenzije, ki sta spremljali pojave slovenske književnosti z italijanske in včasih še bolj s slovenske strani. Tu je pisec razprave do podrobnosti evidentiral zares veliko, skoraj neobvladljivo količino gradiva, nabranega po osrednjem in lokalnem časopisju pa tudi iz drugih virov. Prav tako je pri pregledovanju nekaterih institucionalnih in osebnih

stikov ter različnih zgodb posredništva, celo posameznih " afer", šel nenavadno daleč in s tem želel narediti kroniko in panoramo dogajanja do kraja otipljivo.

O avtorju:

Zoltan Jan (rojen 1947. v Novi Gorici) je diplomiral iz primerjalne književnosti in slovenščine na Filozofski fakulteti v Ljubljani in doktoriral 1997. Najprej je bil asistent na Filozofski fakulteti v Zadru, za tem ravnatelj knjižnice v Novi Gorici (1976–1982), nato profesor na Tehniškem šolskem centru v Novi Gorici in istočasno lektor na filozofski fakulteti v Trstu. Opravljal je vodilne funkcije v učiteljskem sindikatu in mu predsedoval, ko so v začetku devetdesetih let potekali zaostreni boji in stavke. Leta 1993 je izvoljen za državnega svetnika kot predstavnik interesov vzgoje in izobraževanja. Dve mandatni obdobji (1996–2000) je bil predsednik Slavističnega društva Slovenije. Objavil je vrsto recenzij, predvsem o literarnozgodovinskih delih, člankov o bibliotekarstvu, učiteljskem poklicu, metodiki pouka slovenščine in odmevih slovenske književnosti v Italiji. Objavil je okrog 400 člankov, med katerimi so obsežnejši prispevki: odmevi A. Camusa pri Slovencih, o delu A. Žigonu, analiza Prijateljeve Slovenačka književnosti, O Slavističnem društvu, strokovnoznanstveni slavistični periodiki itd. Sourejal je revijo Primorska srečanja (1975-2000), piše in ureja Kroniko, glasilo Slavističnega društva Slovenije (1996–).

DELO: Vodnik po Goriški knjižnici Franceta Bevka (priročnik), 1978; Zbornik Goriške knjižnice Franceta Bevka (soavtor in ur.), 1979; Izbrano mladinsko delo, Bogomir Magajna (ur. in komentiral), 1980; Učna ura z V. Bartolom (soavtor, didaktika), 1993; Zborniki Slavističnega društva Slovenije 6–11 (soavtor in ur.); Poznavanje slovenske književnosti v Italiji po letu 1945, 2000 itd. REFERENCE: M. Jevnikar: Jan, Zoltan, Primorski slovenski biografski leksikon I. knj., 7. zv., Gorica, 1981; D. Dolinar: Jan, Zoltan, Slovenska književnost, Ljubljana 1996; I. Mušič: Veto za nered pri plačah, Primorske novice 5. 2. 1993, št. 10, str. 3; Šola - veliki izziv, Primorske novice 13. 6. 1997, št. 46, str. 11; P. Kolšek: Poslanec za slaviste; Delo 5. 10. 1998, št. 230, str. 8; Matejka Grgič: O slavistiki, društvu, poeziji in univerzi. PDK 7. 10. 2000, št. 232, str. 4.

NASLOV AVTORJA: dr. Zoltan JAN, Cankarjeva 84, 5000 Nova Gorica,
tel. 05 30 22 556, faks 05 333 25 28, e-pošta: Zoltan.Jan@guest.neticom.si

Povzetek razprave

Analiza poznavanja slovenske književnosti v italijanskem kulturnem prostoru izhaja iz številnih predhodnih obravnav. V najbolj pronicljivih so bili ugotovljeni kriteriji za nastajanje repertoarja prevedenih del, ki so ga obravnavale predvsem s kronološkega vidika ob upoštevanju avtorskega načela. Manj pozornosti je bilo namenjeno vprašanju, v kolikšni meri lahko slabši prevod predstavi italijanskemu bralcu tista dela slovenske književnosti, ki po splošnem prepričanju sodijo v reprezentativen izbor. Kljub natančnemu spremljanju vsakega odmeva slovenske književnosti v italijanskem prostoru, so ostale nekatere kategorije gradiva prezrte, saj praviloma ni bila upoštevana književnost za mlade bralce, izdaje manjših založnikov, objave v periodiki. Prav tako niso v večji meri proučevali italijanskih poročil in odmevov. Malo se je upoštevalo, kako vplivajo reference o uveljavljanju slovenske književnosti v drugih nacionalnih prostorih na sprejemanje v Italiji. Neosvestljen je ostal pojav, da so posredniki predvsem Slovenci, ki z velikimi naporji skušajo vedno znova zbuditi zanimanje pri Italijanih.

Večji del problematike uveljavljanja slovenske književnosti v Italiji se koncentrira okrog prizadevanj, da bi bila njena najpomembnejša dela priznana kot klasične literarne umetnine svetovne književnosti, razumljene tako, kot jo je opredelil Goethe. Literatura je s tega stališča pomembna nacionalna vrednota, ki pa vseeno potrebuje potrditev selekcijskih in vrednostnih kriterijev v mednarodnem prostoru. Ob tem se razkriva, da večina italijanskih bralcev pozna slovensko književnost preslabo, da bi se do nje opredelila, zato si največ posrednikov prizadeva doseči predvsem njeno popularizacijo in jo približati publiki. Razlaga večine pojavov se zato navadno zadovolji z ugotovitvijo, da slovenska književnosti v Italiji ni dovolj poznana, ne postavlja pa se vprašanj o njeni dostopnosti, o primernosti posredovanih del, o kvaliteti prevodov, uspešnosti in usposobljenosti posrednikov, o predsodkih do slovenske literature. Problematika uveljavljanja slovenske književnosti v italijanskem prostoru se giblje znotraj treh stališč, ki jih ilustrirajo uvodni citati. Ivan Cankar ubeseduje željo, da bi slovensko literaturo poznali in priznavali kot enakovredni del svetovne. Arturo Cronia poudarja, kako neznana je in kako malo zanimanja je zbudila zaradi svoje umetniške prepričljivosti. Romeo Cognati pa indiferentnost opravičuje z dvomom v njen pomen in vrednost, kar je bolj pogosto stališče, kot smo navadno pripravljene priznati.

Ugotovitve odpirajo vrsto problemov, med katerimi je bilo potrebno nameniti posebno pozornost vprašanju, kaj predstavlja izid enega prevedenega dela iz književnosti majhnega naroda v neprimerno večjem kulturnem prostoru. Njegove sociološke značilnosti odpirajo vpogled v nekatere razlike med položajem književnosti v Sloveniji in Italiji. Ilustrirajo ga podatki o številu izdanih publikacij in vplivu sredstev javnega obveščanja. Brez upoštevanja teh razsežnosti se kaže povsem predimenzionirana slika poznavanja slovenske književnosti v Italiji, ker se na podlagi meril milijonskega naroda pripisuje posameznim odzivom, vsaki kritiki in vsakemu časopisnemu poročilu prevelik pomen. Nastaja na videz presenetljiva situacija, ko so posamezni posredniki slovenske književnosti bolj znani v Sloveniji kot v Italiji in ko poznajo Slovenci neprimerno natančneje odmeve in usodo lastne literature v sosednjem prostoru.

Vzporejanje značilnih socioloških parametrov kulturnega prostora pokaže, da v Italiji izid ene knjige in nekaj recenzij v dnevnem tisku nima s slovenskim primerljivega učinka. Objava dveh ali treh knjig se izgubi v množici tristo tisoč naslovov, ki povprečno izidejo vsako leto v Italiji. Vse, kar je izšlo v polstoletnem obdobju, ne presega števila knjig, ki jih tam izdajo samo poklicne založbe v treh dneh. Rezultati so še skromnejši, če se upošteva, kdo je ta dela izdal. Za največji delež so poskrbele slovenske založbe. Drugo obsežno skupino so omogočile najrazličnejše manjše italijanske krajevne založbe, posamezniki sami ali lokalne organizacije. Sem se vključujejo številna dela, ki bi jim Slovenci težko prisodili sposobnost komunikacije s tujim kulturnim svetom, a je med njimi nekaj ustvarjalcev, ki so jim Italijani objavili po več knjig in nekatere med njimi tudi nagradili. Seveda je večina takšnih izdaj omejena na ozek krog občinstva, največkrat ostajajo to osamljeni poskusi, vendarle gre za dovolj razširjen pojav, čeprav je ostal na obrobju slovenske pozornosti. Velike italijanske založbe so pokazale zanimanje za slovensko književnost le nekajkrat. Domala v vseh teh primerih so jih prepričali uveljavljeni ustvarjalci, ki spadajo med redke italijanske poznavalce slovenske književnosti. Izdajatelj je za presojo uveljavljanja slovenske književnosti pomemben, ker je od njega odvisna dostopnost posameznega literarnega dela. Čeprav so to izvenliterarni pojavi, je od njih odvisno, ali je potencialni bralec sploh seznanjen, da mu je določeno literarno delo na razpolago.

Na odnos do slovenske literature ne more odločujoče vplivati recenzija, objavljena v več kot petdeset strani obsežnem dnevniku, ki je le eden izmed trinajstih najodmevnejših oziroma petindevetdesetih vidnejših. Podobno vprašljiv je pomen uspešnega literarnega večera v milijonskem mestu, ki se ga udeleži dvajset, v izjemnih primerih dvesto ljubiteljev slovenskega leposlovja. Vsa ta in podobna dejstva zahtevajo, da se proučevalec ne zadovolji zgolj z evidentiranjem posameznih tradicionalnih podatkov o odmevih določenega literarnega dela, pač pa jih mora postaviti v kulturni prostor, v katerem potekajo procesi, ki so predmet raziskave. Na tak način je bilo mogoče osvetliti tudi področja, ki po ugotovitvah sociologije literature pomembno vplivajo na odnos do leposlovnih del. Sem ne sodijo le informacije v sredstvih javnega obveščanja, pač pa tudi šolski sistem in njegovi izobraževalni programi, gledališki repertoar, pa celo določeni knjigotrški pojavi, ki omogočajo dostopnost literarnega dela.

Izbrani raziskovalni vidik omogoča premislek, zakaj določeni pojavi doslej niso bili upoštevani, zakaj prevzema posredovanje leposlovja zunajliterarne funkcije, kdo so najpogostejši posredniki in kako so uspeli s svojimi pobudami, v katerih krogih se pojavlja zanimanje za slovensko književnost, kakšna je vrednost posameznih izdaj. Poseben problemski sklop predstavlja tudi samoumevno pojavljanje slovenske književnosti kot dela jugoslovanskih književnosti, kar je zmanjševalo njeno prepoznavnost v italijanskem prostoru, kjer se podobno kot pri drugih velikih narodih pogosto enači narod (in njegova književnost) z mejami države.

Obravnava pol stoletja trajajočega obdobja omejuje možnosti analize, ki bi slonela na kronološkem vidiku in odkrivala vzročno-posledične povezave med časovno soslednimi pojavi. Časovne praznine in osamljenost pojavov ne opravičujejo takšne metode. Velika večina poskusov posredovanja slovenske književnosti je med seboj nepovezana in ni dosegla potrebne odmevnosti, ni prodrla v druge neknjižne medije in le malokrat so bili uporabljeni izvorni načini populariziranja. Kronologija objav posameznih prevodov in tudi nastajanja italijanskih interpretacij slovenske književnosti pokaže le posamezne zgojitve, ki pa nastajajo sporadično in policentrično ter jih ni mogoče vpeti ne v razvojne tokove italijanske književnosti ne v okvire politične zgodovine in medsebojnih odnosov obeh narodov. Prepoznaven je namreč en sam izrazitejši pojav, zamenjava generacij starejših posrednikov, uveljavljenih slavistov z mednarodnim ugledom, z mlajšimi, ki nimajo enake prodorne moči.

Ob generacijski zamenjavi prihaja postopno do inovacij repertoarja: v njem niso več poudarjeni starejši klasiki (Oton Župančič, France Prešeren, Ivan Cankar), pač pa imajo prednost sodobni ustvarjalci. Do diskontinuitete je privedlo zmotno prepričanje, da so starejši klasiki že dovolj znani in da se za učvrstitev njihovega mesta v italijanskem svetu ne da ničesar več storiti. Istočasno se postopoma premaknejo najbolj vitalna posredniška žarišča iz velikih središč osrednje Italije v

obmejne kraje, kjer naj bi bili obe manjšini most za medsebojno spoznavanje sosednjih narodov. Vodilno posredniško vlogo prevzamejo Slovenci, ki so najpogostejši prevajalci, interpreti, nemalokrat celo dobršen del publike, medtem ko so bili prej spodbujevalci zanimanja predvsem posamezni slavisti, pa naj gre za Enrica Damianija, ki je prijateljeval z Jankom Ježem, Luigija Salviniya, ki ga je poleg drugih spodbujal predvsem Božidar Borko, Bruna Meriggija, ki so mu bili informatorji Anton Slodnjak, Bratko Kreft, Fran Petrè, itd.

Zastranitve in zmanjševanje literarne komunikacije mnogokrat povzročajo ponavljajoča se teza o nepoznavanju slovenske književnosti, zaradi česar se Italijani zanjo ne zanimajo, nikoli pa ni izražen dvom o kvaliteti dveh razsežnosti prevedenih del: o umetniški moči izvirnika in uspešnosti prevoda. Prevladujoča motivacija za branje naj bi bila premajhno poznavanje literature sosednjega naroda, ne pa njena literarnost. Zato se ocene odmevov največkrat zadovoljijo z ugotovitvijo, da bo vsakokratna publikacija nepoznavanje omilila, če ne odpravila. Prevod leposlovnega dela naj bi prispeval celo k izboljšanju mednacionalnih odnosov, kot se večkrat eksplicitno trdi. Pri tem se pozablja, da popularnost praviloma ni v vzročno-posledičnem razmerju s kvaliteto literarnega dela. Prevečkrat se ne upošteva, kako malo je ljudi, ki se zanimajo za svetovno klasiko in poznajo malo širši izbor iz nje. Poznavanje književnosti malih narodov ostaja toliko bolj domena ozkih strokovnih krogov in najzahtevnejše publike.

Omenjeno rdečo nit je mogoče razložiti s posebnim pomenom, ki ga ima v zgodovini slovenskega naroda njegova književnost. Ob drugih funkcijah ima pomembno mesto v hierarhiji slovenskih nacionalnih vrednot in v njegovi identifikaciji, tako da se jo marsikdaj povezuje s slovensko samostojnostjo in se v njej vidi sredstvo za mednarodno afirmacijo. Prav to je lahko vzrok, da postaja za naslovnike manj zanimiva, ker to ni več besedna umetnina in preveč spominja na propagando, kar pa po svojih temeljnih značilnostih spet ni. Omejevanje literarnosti leposlovnega dela močno vpliva na sprejemanje slovenske književnosti v Italiji.

Posredniki ne upoštevajo naravnosti, ki jo je eksplicitno formuliral Romeo Colognati, ko je menil, da slovenska literatura zbuja pri Italijanih interes, ki je proporcionalen z njenim pomenom in prispevkom v svetovno zakladnico duhovnih vrednot. Navadno se molči o podcenjevanju, do katerega prihaja tudi zaradi nacionalne nestrpnosti, ki je prisotna v okoljih, kjer se največkrat pojavlja posredovanje, to je v narodnostno mešanem prostoru. V ponavljajočem se odklanjanju predlogov za objavljanje prevodov slovenskega leposlovja je takšno vrednotenje pogosto prisotno in postavlja vprašanje, ali je tisto, kar velja pri Slovencih za pomembno umetniško besedilo, kot takšno sprejemljivo tudi pri drugih narodih. V bistvu gre za implicitni dvom v vrednote in merila, ki se uporabljajo za nacionalno književnost. Zaradi obeh razlogov – ker je književnost nacionalna vrednota in ker je kvaliteta določenih literarnih del samoumevna – so Slovenci vztrajali pri posredovanju in veliko večino izdaj v Italiji sami financirali, interpretirali, prevedli, popularizirali ... Kolikšne razsežnosti so ta prizadevanja za samouveljavljanje lastne nacionalne literature imela, je vidno pri analizi konkretnih primerov. Večinoma ne gre za odzivanje na zanimanje Italijanov, pač pa za ponujanje in za samopromocijo. Vse to pa je potekalo brez trajne in inštitucionalne podpore, tako da je bilo prepuščeno iznajdljivosti in vztrajnosti navdušenih posameznikov.

Italijanske interpretacije slovenske književnosti ne odkrivajo bistveno drugačnega razumevanja kvalitet in umetniških razsežnosti obravnavanih literarnih del, ki bi bile v Sloveniji prezrte, v sosednjem prostoru pa bi zbudile zanimanje. Veliko večino so prispevali Slovenci, ki so prenašali slovensko razumevanje, vendar gre pretežno za parcialne in specializirane analize. Najti je mogoče le nekaj posameznih študij, ki podajajo širšo problematiko, in samo nekaj predstavitev celotne slovenske literature, ki pa se praviloma ne pojavljajo kot samostojna dela, pač pa so vključene v širše literarnozgodovinske priročnike. Med množico najrazličnejših publicističnih ali strokovnih prispevkov o slovenski književnosti italijanski bralec težko najde osnovne in celovitejše informacije o zgodovini slovenske literature. Prevedena leposlovna dela ostajajo iztrgana iz literarnozgodovinskega konteksta, vržena v komunikacijsko praznino.

Repertoar posredovanih del je sestavljen predvsem na podlagi naslednjih kriterijev: poleg doslej prezrte književnosti za mlade bralce vsebuje klasična dela in antologijske izbore slovenske književnosti, vanj pa se poleg tega vključujejo še najnovejša, komaj nastala leposlovna dela, ki naj bi ravno tako zapolnila vrzeli v poznavanju slovenske književnosti in spodbudila zanimanje zanjo pri sosednjem narodu.

Književnost za mlade bralce se pojavlja kot miljejsko nedeterminirana in tudi zaradi tega je posredniki ne obravnavajo kot enakovredni del slovenske literature, pač pa kot komercialno zanimivo blago. Njena odzivnost in uspehi pri njenem uveljavljanju se niso uzavestili v zgodovinskem spominu, ker so ta literarna dela na isti ravni kot katerokoli drugo delo kateregakoli drugega naroda. V tem sklopu ni najti stvaritev, ki bi jih bilo mogoče razumeti le v območju slovenske literarne zgodovine in bi odkrivala specifično podobo slovenskega naroda. Drugačno vlogo imajo le pri slovenski narodnostni manjšini, kjer dvojezične izdaje v Beneški Sloveniji ter

deloma v Reziji in Kanalski dolini prevzemajo naloge nacionalnega osveščanja. V tem prostoru marsikdaj opravljajo takšno vlogo tudi druge dvojezične izdaje slovenskega leposlovja, ki kljub prevedenosti v italijanščino služijo le potrebam manjšine. Med temi niso redke, ki so jih Slovenci ustvarili v italijanščini in so bile prevedene v slovenščino.

V italijanščini je razmeroma dobro predstavljeno slovensko pesništvo, vendar mnogi avtorji, ki so zastopani tudi s po več knjižnimi izdajami, niso zbudili skoraj nobenega zanimanja v širšem prostoru, pač pa le v ožjih krogih, ki so te objave omogočili. Pojavljanje slovenskega pesništva v različnih splošnih antologijah ali izborih predstavlja marsikdaj pomembno priznanje, vendar ne bistveno spreminja stopnje poznavanja slovenske književnosti, ker se izgublja v drugih razsežnostih. Pomembno je tudi, da je pretežni del italijanskih bralcev ostal do nekaterih slovenskih klasikov dokaj indiferenten (npr. do Edvarda Kocbeka, Alojza Gradnika, Simona Gregorčiča), vendar bi v konkretnem gradivu težko našli oporo za tezo, da je do tega prišlo zaradi neprepričljivosti njihovega umetniškega sveta. Prej gre za neobvladovanje postopkov uspešne popularizacije in za odsotnost interpretacij, ki bi njihovo pesniško besedo približale duhovnemu svetu italijanskega bralca. Istočasno se ob posredovanju pesništva, ki je praviloma pri publiki manj odmevno, pričakuje, da se bo oblikovalo široko zanimanje za slovensko književnost, če že ne za celotno kulturno ustvarjanje Slovencev in njihovo nacionalno problematiko.

Ob slovenski dramatikii bi bilo proučevanje različnega dojetja literature morda bolj produktivno, če ta zvrst ne bi bila domala povsem odsotna. Poleg gostovanj gledališč s predstavami v slovenščini sta se na odrih italijanskih gledališč pojavili le dve pomembnejši deli, obakrat z velikimi zadržki in globokimi posegi v besedilo. Zaradi tako skromnega obsega gradiva je bilo mogoče ugotoviti le okoliščine, ki so privedle do vključitve obeh del v repertoar istega italijanskega gledališča. Ob tem so se razkrile velike razlike med ustanovami obeh narodov. Segajo od samega pojmovanja gledališke dejavnosti do njenega položaja v okviru nacionalne kulture.

Repertoar prevedene proze je kljub razmeroma velikemu številu knjižnih izdaj skromen, saj večino predstavljajo Cankarjeva dela, pa tudi tu so prisotni predvsem različni dopolnjeni ali popravljeni ponatisi istih besedil, tako da je v italijanščini dostopen ozek izsek. Raznovrstna prizadevanja za uveljavljanje Ivana Cankarja (in še štirih pesnikov in pisateljev) pokažejo, da je mogoče doseči določeno odmevnost slovenskih literarnih del, vendar je pri tem poleg kvalitete posredovanega dela pomembna tudi iznajdljivost in vztrajnost. Enkratni poskusi ostanejo največkrat brez odziva ali se nanje kmalu pozabi.

Celoten repertoar v italijanščino prevedenih del vključuje le manjši del slovenske književnosti. V glavnem obsega različne sporadične predstavitev tistih segmentov, ki zanimajo posameznega posrednika, le v štirih, morda petih primerih bi bilo mogoče prepoznati načrtna prizadevanja bodisi za sistematično predstavitev slovenske književnosti bodisi za uveljavitev določenega pisatelja, za katerega so posredniki domnevali, da bo za italijanske bralce zanimiv. Na takšen način so dosegli dokajšnjo stopnjo uveljavljenosti Ivan Cankar, Srečko Kosovel in Ciril Zlobec, ki jih obravnavamo v drugi knjigi.

Sosednjemu narodu se posredujejo predvsem dela, za katera velja, da so kvalitetne literarne umetnine, pri tem se malo upošteva aktualna literarna iskanja v Italiji, zato v glavnem ni medsebojnega vplivanja. Na kakšni razvojni točki bi se lahko srečali, vendar se tudi v teh primerih razvijata kvečjemu vzporedno. Odstopanja so sicer vidna, toda vsakokrat obstajajo le omejeno časovno obdobje v ozkem interesnem krogu, nakar se izgubijo, ne da bi pustila trajnejše sledi ali sprožila nove procese uveljavljanja slovenske književnosti. Analiza redkih stičišč, na katera je bilo mogoče naleteti na sedanji stopnji obvladovanja literarnozgodovinskega materiala, odkriva določena razmerja le na obrobju italijanskega literarnega življenja, npr. pri tržaškem pisatelju Carolusu L. Cergolyju, ki je v svoji povesti *Fermo là in poltrona* izkoristil motive Levstikovega Krpana sto dvajset let po nastanku. Zanimanje za psihoanalizo, odmevi avantgarde in podobni pojavi, ki so se v obeh književnostih pojavljali istočasno, so potekali paralelno, a brez medsebojnih stikov. Tudi pri tako imenovanih "istrskih pisateljih" ostaja razmerje do slovenske književnosti neproduktivno. Isto velja celo za takšne, kot je npr. Fulvio Tomizza, ki je bil Slovincem naklonjen in jim je namenjal del svojih umetniških iskanj, saj se na svoji ustvarjalni poti neprestano srečeval z njo. Vseeno se vse to ne da uvrstiti v bližino jedra njegovega pisateljskega opusa, niti ko dramatizira Cankarjevega Kačurja, romansira korespondenco Stanka Vuka s svojo ženo, ali ko v romanu *Il male viene dal nord* podaja fresko o prodiranju protestantizma v Italijo.

V posameznih primerih je sicer mogoče ugotoviti, da so tudi med Italijani poznavalci slovenske književnosti, toda razen redkih izjem se praviloma ne vključujejo v procese njenega posredovanja. Njihov interes se običajno ne naslanja na predhodno uveljavljanje slovenske književnosti v Italiji, pač pa jim zanimanje zanjo vsakokrat na novo zbudijo slovenski posredniki. Tudi pri tistih nekaj vidnih italijanskih ustvarjalcih, ki so se ukvarjali s slovensko književnostjo, je to področje ostajalo na robu njihovega delovnega področja. Slovenska književnost ostaja zanimiva le za posamezne

izobražence, za zahtevnejše poznavalce, za ljubitelje besedne umetnosti in strokovnjake, kar upošteva tudi repertoar slovenskih prevedenih del, ki je v pretežni meri sestavljen iz najzahtevnejših in najmanj komunikativnih literarnih zvrsti. V njem najdemo komajda kakšno aktualistično delo. Le izjemoma se pojavlja kakšen nezahteven, berljiv roman, kakršen naj bi bil po uspehu v Franciji, Španiji in Nemčiji Bartolov Alamut s svojo upodobitvijo islamskega sveta. Redki so primeri drugačne aktualizacije, ki npr. računajo na zanimanje publike zaradi polemike, kakršna se je razvila v Sloveniji in deloma v širšem mednarodnem prostoru po izidu brošure Edvard Kocbek, pričevalec našega časa. Bolj pogosto se skuša motivirati zanimanje italijanskih bralcev s posredovanjem literarnega dogajanja iz njihove domačijske bližine, kar je prepoznavno v prizadevanjih Jolke Milič, ko predstavlja sodobne slovenske tržaške pesnike in skupno z drugimi posredniki Srečka Kosovela. Podobno Jože Pirjevec v svojem priročniku prikazuje slovensko prisotnost v Trstu, Boris Pahor pa piše o pomenu Trsta za Srečka Kosovela in o položaju tega mesta v slovenski književnosti. Podobno je Lojzka Bratuž predstavila položaj Gorice v slovenski književnosti.

Razlago za omejenost slednjih prizadevanj in skromno zanimanje zanje je mogoče iskati v značilnostih narodnostno mešanega območja, na katero se ta prizadevanja pretežno vežejo. Tu se pojavlja narodna nestrpnost, hipertrofiran občutek nacionalne ogroženosti in iracionalno zatekanje v narodnoobrambne pozicije, zaradi katerih nastajajo stereotipni predsodki in predstave o manjšini kot delu grozečega slovanskega oceana, ki ga sestavljajo necivilizirani ali kvečjemu naravno pristni in dobri rousseaujevski divjaki, kot jih navadno upodablja tržaško leposlovje italijanskih pisateljev. Poleg tega je pogosto prepričanje, da so Slovenci, v vsakdanjem sporočanju največkrat poimenovani "s'ciavi" (sužnji, služabniki), pripadniki zgolj nižjih socialnih slojev, ki se z asimilacijo odrekujejo nacionalni in kulturni identiteti, ko se dvigajo na lestvici družbene hierarhije.¹ S tem naj bi prehajali iz nižje v višjo kulturo, tako kot se vzpenjajo v višji družbeni razred. Prepad med obema narodoma je nastal že v oddaljeni preteklosti, ko se je razplamteval boj za ključne pozicije v gospodarskem in političnem življenju, poglobil pa se je v polpreteklem obdobju, zaznamovanem s fašističnim genocidom, krvavimi vojnimi dogodki, povojnim revanšizmom in s kasnejšo gospodarsko recesijo. V teh primerih se razkriva še vedno aktualna nacionalna nestrpnost večinskega naroda do manjšine, kar onemogoča njeno posredniško vlogo. Ob tem ima italijanska manjšina v Sloveniji (in na Hrvaškem) še bolj marginalno posredniško vlogo zaradi globokega nezaupanja matičnega naroda do nje in zaradi povojnega množičnega izseljevanja v Italijo. Vrsta okoliščin torej onemogoča, da bi narodnostno mešani prostor ob državni meji in obe nacionalni manjšini funkcionirali kot naravni posredniki pri medsebojnem oplajanju literatur dveh sosednjih narodov, čeprav je prav v skladu s to iluzijo nastalo največ posredniških prizadevanj. Prav pretresljivo postaja opazovanje najrazličnejših in največkrat zelo skrbnih prizadevanj, da bi se zbudilo zanimanje večinskega naroda za slovensko književnost. Zastavljenega cilja ne dosežejo, ker vedno znova naletijo na indiferentnost naslovnika, če ne na njegovo podcenjevanje slovenske kulture, kljub temu da je ne pozna.

V takšnem kontekstu je razumljiva relativno majhna odmevnost slovenske književnosti, ki se kaže kot posledica koncepta, na podlagi katerega se presoja, kaj je primerno za posredovanje in v katerih okoljih se prizadevanja največkrat pojavljajo. Kontradiktornost pričakovanj in dejanskih možnosti za uveljavljanje postaja transparentna, če jih povežemo s širšimi problemi. Predvsem izstopa vprašanje o možnosti literarne komunikacije med književnostmi velikih in maloštevilnih narodov, ki v okviru pričujoče raziskave ponuja samo negativen odgovor. Slovenci imajo prevedenih neprimerno več italijanskih del kot Italijani slovenskih in tudi pretok informacij prek narodnostne manjšine je možen le v eni smeri: iz Italije v Slovenijo. Prav tako zbuja slovenska književnost zanimanje italijanske literarne vede predvsem kot prostor, ki potrjuje kvaliteto njihove književnosti, medtem ko je pri obravnavi drugih vprašanj pokazala malo izvirnosti in tesno navezanost na spoznanja, oblikovana v slovenski stroki. Ni naključno, da med poznavalci slovenske književnosti v Italiji najdemo komajda kakšnega raziskovalca, ki ne bi izviral iz stičišča italijanskega s slovanskim prostorom, pa naj gre za Artura Cronio, nestorja italijanske slavistike, ki je bil po rodu Korčulan, ali za Bartolomea Calvija, ki ga je fašizem postavil za profesorja na italijanskem učiteljišču v Tolminu, za Koprčana Umberta Urbanija, ki je poitalijančil svoj priimek, za Izolana Arnalda Bressana.

Majhno število Italijanov, ki delujejo kot posredniki, proučevalci ali prevajalci, se izkaže kot eden osrednjih problemov. Slovenska kulturna politika zmore posamezne akcije za zapolnjevanje teh vrzeli, vendar posebno pomembnih rezultatov ni dosegla. Ob tem se pozablja, da celo veliki narodi, kot so Nemci, Angleži ali Japonci, premorejo specializirane ustanove, ki spodbujajo zanimanje za njihovo literaturo, imajo dolgo tradicijo in zavidljiv ugled. Slovenci nimajo ne utečenih štipendij, ne nagrad, ne drugih institucij za moralno in materialno oporo tujim posrednikom slovenske književnosti, navadno pa je niso deležni niti slovenski posredniki. Celo za najosnovnejše

¹ Bo psovka "ščavi" prepovedana?, Sobota 28.11.1998, št. 45, str. 3.

priročnike – od slovarja do primerne literarne zgodovine – še ni bilo poskrbljeno. Vsa prizadevanja ostajajo domena posameznikov in so brez sistematične in trajne institucionalizirane podpore.

Zaključki analize ne morejo mimo ugotovitve, da se v okviru obravnavane teme kažejo nekatere poteze italijanskega kulturnega prostora, ki pa se ne razlikujejo veliko od prostora drugih evropskih narodov. Ti v današnjem času navadno ne kažejo potrebe po literarni komunikaciji z malimi narodi, z njihovimi literarnimi deli pa ravnajo enako kot s katerikoli drugim tržnim proizvodom, ki je zanimiv bolj zaradi profita kot zaradi svoje umetniške vrednosti.